

HAFTALIK
Kültür ve Aktüalite dergisi

15 Mayıs 1946
ÇARŞAMBA

BU SAYIDA

SAYI
17
20 Kuruş

Gayemiz, millî ve insanî kültüre hizmettir.

Demokrasilerin sağı, solu

Her sınıf cemiyet demokrasisinin ibresi daima sağı gösterir

İnsanın insan tarafından istismarına göz yumulduğu müddetçe gerçek demokrasi güneşinin doğuşu gecikecek ve bu gecikme sosyal adâletin daima aleyhine olacaktır

Avukat
ESAT ADİL

Markscı metodun ışığı altında dile gelen insan tarihinin, artık bütün sırları açıklanmış, sosyal ve ekonomik bütün düğümleri çözülmüştür. Biz gerçek olarak biliyoruz, inanıyoruz, ve her zaman, herkese ispat edebiliyoruz ki, tarihin çarkını çeviren suların kaynağı «sınıflar mücadelesi» nin bağrındadır. İnsan cemiyetini sınıflaştıran, sınıflar arası eşitsizliğe, adâletsizliğe yol açan ve yine sınıflar arası boğuşmaları geliştiren, keskinleştiren, devler - cüceler, efendiler - köleler, toklar - açlar yaratan şeytanî sistemin adı «İstismarcılık» tır. Bu sistemin çapı ne olursa olsun, onun hüküm sürdüğü cemiyetlerdeki her demokrasi, insan kulağını üfleye üfleye yiyen kurnaz bir fareden başka bir şey değildir. Biz bilir, inanır ve ispat, ederiz ki, halklar ve sınıflar arası siyasî eğemenlik, iktisadı eğemenliğin bir neticesidir. Efendinim köle üzerindeki hukukî nüfuzunun kaynağını bilmez görünenler, sınıflı ve istismarcı sistemli bir cemiyette de gerçek demokrasinin var olamıyacağını bilmez görünmekte elbette inad edeceklerdir. Bizim, bu dik başlı cahil keçilere sözümüz ve yedireceğimiz otumuz yoktur.

Sınıflı cemiyetlerin, yani sınıflar ve halklar arası çeşitli boğuşmalara yol açan, göz yuman cemiyetlerin kendi bünyelerindeki varlığını iddiâ ettikleri demokrasinin esasını; fertler arası hukukî eşitlik, fakat sınıflar arası iktisadî eşitsizlik, adâletsizlik teşkil eder, bu ise yine sınıflar arası siyasî ve hukukî eşitsizliğin kaynağıdır.

Sınıflı cemiyetler demokrasisinde hak serbest, fakat selâhiyet inhisardadır. Haklardaki bu eşitlik dünya nimetlerinin ancak kapı eşiğine kadar yörürlüktedir. Eşikten ötesi için muteber olan kanun: iktisadî selâhiyet ve iktidar kanunudur. Lokanta kapuları şüphesiz ki herkes için açıktır. Oraya girip yemek yemek hakkı bütün fertlere tanınmıştır. Fakat üniversitede okuyabilmek gibi yemek yiyebilmek de ancak iktisadî imkanlara bağlıdır. Hür ve demokrat Amerika ülkesinde, İngilterede, memleketimizde ve dünyanın dört bucağında mukaddes insan hakları birbirine eşittir. Yalnız bu eşitlik ve mukaddeslik kanun ve kitaplarda yazılıdır. Hayatın içinde mukaddes olan egâne kuvvet iktisadî selâhiyettir.

İşte, sınıflı cemiyetler demokrasisinin özü ve realitesi böyledir. Bu demokrasi kuyumcu dukkanlarında satılan yüksek fiyatlı pırlantalar gibidir!

Gerçek demokrasi ise, sınıflar arası eşitliğe, istismarcılık sisteminin ilgasına dayanır. Bu demokraside hak kapuları gibi iktisadî iktidar ve selâhiyet kapuları da herkes için ardına kadar açıktır. Orada, siyasi eğemenliğin kaynağı artık iktisadî eğemenlik değil, namuslu yollarla insan emeğinin herkesi ulaştırabileceği bir kültür ve ehliyet şahikasıdır. Gerçek demokraside fertler ve sınıflar birbirine omuz vere vere yükselen sıra dağlara benzerler. İçtimaî sınıflar, artık orada, mücadelenin ve kanlı boğuşmaların değil, tesânüdün, iş bölümünün, müşterek refah ve kültür gelişmesinin mesut bir neticesidir. Sınıflar arası tezatları kaldıran ve eşitliği perçinliyen bu gerçek demokrasiye «Sol» tezatları keskinleştiren, azgınlaştıran, eşitsizliği, adâletsizliği çoğaltan, katmerleştiren demokrasiye de «Sağ» denir. İşte, ilmin ve doğru metodun ortaya koyduğu, apaçık ettiği gerçek bu gerçektir.

Yüz milyonların, milyarların binlerce yıldır aldatıla aldatıla, bir dolab beygiri haline getirilişinin hikâyesi, sahte demokrasiler tarihinin özünü teşkil eder.

Dolab beygirinin çevirdiği çarkın dişleri bilene bilene artık o derece incelmiştir ki, keskin, sirkenin küpüne ettiğini, bu keskin dişlerin de çarka edeceğinden emin olabiliriz.

Doğruluğuna inandığımız metodun dile getirdiği insan tarihi bize, sağ ve sahte demokrasilerin her yerde can çekiştiğini, sol ve gerçek demokrasinin ise kılıç kuşanıp tahta çıkmak üzere olduğunu haber vermektedir. Tarihin sesine kulak vermeyenlerin gafletinden asla hayret te değiliz. Çünkü bu gaflet, coşgun bir nehir yatağının kenarındaki arpa tarlalarının gafletine benzemektedir.

İlmi gerçekler, insan dileklerinin şahıs menfaatlerinin akışına uymayan merhametsiz vâhalardan ibarettir.

Sosyal politikle sınıf zıddiyeti bertaraf edilebilir mi?

Prfesör Kesler ve profesör Fındıkoğlu ile açık konuşma

II

Behçet ATILGAN

Geçen yazımızda Kapitalist içtimai nizamına has reziletlerden işçi sınıfı istismarını incelemiştik. Şimdi kapitalist içtimai nizamına has işsizlik, harp, anarşik istihsal ve devri krizler reziletlerini inceleyeceğiz.

Işsizlik kapitalist cemiyetine has bir rezilettir. Sosyal politik bunun önüne geçemez. Zira, kapitalist kâr gayesile hareket ettiğinden daima muayyen bir kâr haddinden aşağıya düşmeyecek şekilde istihsalini organize etmek zorundadır. Bu da Teknik'in inkişafı ile müvazi ve onun tabii neticesi olarak istihsalde insan mikdarı azalıp makine, alet çoğalmasile olmaktadır.

Bu da istihsalde çalışan insan adedini azaltmak neticesini doğurur. Işte sanayide doğan bu tarakkı ile muvazi olarak işsizlik çoğalacak ve bu suretle işçiler Lasal'ın tabirile ücretlerin Tunç kanununa uyarak azami istismara tabi olacaklardır.

Sosyal politik işsizliği önlemek için şu üç çareye baş vurmak isteyecektir.

1 — Teknik'in inkişafını durdurma ve el sanayi'ine dönmek.

2 — Iş saatını azaltarak çalışan işçi adedini arttırmak.

3 — Işsizlere yeni çalışma sahaları yaratmak.

Birinci tedbirin ne kadar boş ve hayali olduğu açıktır. Tarihin akışını geri çevirmeğe imkân olmıyacağından bu bir hayaldir.

Hitler Almanyasında çok taraftar bulan bu tez makine düşmanlığı bizde de maalesef taraftarlar bularak Dönüm mecmuası etrafında toplanmışlardır.

2 — Iş saatlarını azaltma ve çalışma ekiplerini çoğaltma keyfiyeti kapitalist cemiyette yer bulamaz. Zira, böyle bir tedbir sermayedarın maliyet fiyatını yükselteceğinden bir tek ülkede tatbik edilemez ve sermayedar böyle tedbire baş vurulduğu taktirde mâlûm ve muayyen miktarda kârını temin edemiyeceğinden son tedbir olarak faaliyetini tatil edecektir. Bunu da geçen yazımızda izah etmiştik.

3 — Işsizlere yeni çalışma sahaları bulmak tedbirine gelince; muvakkat bir zaman için bu iş mümkündür. Ezcümle Hitler Almanyası işsizlere ikinci dünya harbini tahrik için lüzûmlu olan malzemeyi yetiştirmek üzere işsizlere iş bulmuştur. Keza, Mussoloni Italyası da Irondel adile anılan Italya seyyar işçilerine çalışma sahası olmak üzere Habeşistan seferini yaptırmıştır. Faşistlerin işsizliği önlemek üzere işsizlere bir harp sanayii sahası yaratmıştı; bunun, işsizliği bertaraf edecek makul bir hal çaresi olmadığı malûm bir keyfiyettir. Demek oluyor ki, sosyal politik hiç bir suretle kapitalist cemiyette işsizliğin önüne geçemez.

Kapitalist cemiyette üçüncü emperyalist safhasında malî sermayenin kendine işleyecek saha bulmasıdır. Sosyal politik ile kapitalist cemiyette harbi önleme ancak Malî sermayenin dünya mikyasına müslihane olarak çalışma sahalarını paylaşmasile mümkündür. Bu da dünya piyasasını bir tek tröst tarafından idare edilebilmesi demektir. Bunun vücuduna kapitalizmin müsavatsız inkişaf kanunu mânidir. Bunu (Dikmen sayı 1) de izah etmeştik.

Kapitalist cemiyette dördüncü rezilet Anarşik istihsaldir. Sosyal politik kapitatalist cemiyette anarşik istihsalin önüne geçemez. Istihsalin anarşik oluşu, kapitalist cemiyetin karakteristik'idir. Şöyle ki: Sermayedar hangi şubede kâr edebileceğini görürse o şubeye baş vurur her hangi bir şubedeki istihsalini kâr edebileceği miktarı üzerinden yapar, bu miktarı pazarın talep derecesile ve diğer müstahsil kapitalistlerin arz derecesi tesbit eder. Pazarın talep derecesi her zaman için meçhuldür. Pazara arzedilen miktarı ise kısmen yani talebe nazaran bir az daha fazla olarak muayyenleşebilir. Bunu da, kapitalist Tröstler, Karteller, Puller, Burjuva sendikaları kısmen yapabilir. Ezcümle: Kahve ve Buğday fiyatlarını düşürmemek için satışa arzetmeyip yakılması gibi. Fakat, bu keyfiyet hiç bir zaman için kapitalist cemiyetin organize olabileceği ve Anarşik istihsalden uzak kalacağı anlamına gelmez.

Kapitalist cemiyetin beşinci rezileti devri krizlerdir. Sosyal politik hiç bir zaman Devri krizlerin önüne geçemez. Zira, Devri krizler istihsalin Anarşik oluşunun tabii bir neticesidir. Kapitalist cemiyet organize edilemiyeceğine göre onun tabii neticesi olan Devri krizler de bertaraf edilemez. Şimdi profesörlerimize kapitalist cemiyetin bu reziletlerini bertaraf edici tedbirin sosyal politik olmadığını anlatmış bulunduğumuza kaniyiz. Fakat, profesörlerimizde bize şöyle bir sual sorabilirler. Kapitalist cemiyetin bu reziletlerinden uzak bir içtimaî nizam olabilir mi? Onlara kısaca cevabımızı verelim. Evet olabilir, bu içtimaî nizamda kapitalist cemiyetin reziletlerinden masûn ve eyiliklerini muhtevi olan bir içtimaî nizamdır ki, bu da Sosyalist sosyetedir.

AFORİZMALAR

Hasan TANRIKUT

Yıllardır sosyalizmi önlemek için girişilen mücadelenin azametini düşünürseniz, burjuvazinin uğramakta olduğu hezimetin büyüklüğünü iyi anlarsınız.

✶

Ahlâk, hürriyetin sınırları dışında kurulabilen bir bina olduğuna göre ferdci burjuvaziyi temelinden ahlâksız olmakla itham etmekten başka çare yoktur.

✶

Sosyal sınıf şuurlu hale gelebilmek için bir mektep sınıfı halini almağa mecburdur.

✶

Sosyal sınıfın hocanı partidir.

✶

Partisiz bir sınıf, mektepsiz bırakılmş çocuklar gibi şuursuzdur.

✶

Partisi olmıyan, şuurlanmamış bir sınıf, hain bir büyük tarafından zehir içmeğe kandırılmış çocuk gibi kendi aleyhine çalşır. şr.

✶

«Sınıfsız parti» fikri geniş halk kütlelerinin uyanışından korkan burjuvaların en kurnaz zaferlerinden biridir.

✶

Sınıfsız parti kadar, partisiz sınıf da burjuvaziye uşaklık eder.

✶

Sınıfsız parti burjuva istibdadının demokrasi kisvesine bürünmüş şeklidir.

✶

Burjuvazinin hürriyet için yaptığı uzun medhiye ve lâfazanlıklara aldanarak hürriyetin burjuvalarca kudsal bir gaye olduğunu sanmayınız. Onlar hürriyeti kendi ekonomik menfaatlerinin basbayağı bir vasıtası olarak kullanıyorlar.

✶

Hürriyetin asıl gaye haline gelebilmesi için ferdin ekonomik menfaatine âlet edilmesine mâni olmak lâzımdır.

✶

Dünya görüşünde muhafazakâr olan kapitalist, istihsal âletlerinin tekâmülünde azgın bir inkılâpçıdır.

✶

Ebedî bir kararsızlık ve şahsiyetsizlik içinde yaşayan küçük burjuvazi faşizmi yaratmakla kendini karar ve şahniyet sahibi olmuş göstermek istedi.

✶

İnsan zâfını ortadan kaldırmağa, bunu beceremediği zaman da zâfını ortadan kalkmış gibi göstermeğe meyyaldir. Faşizm küçük burjuvazinin kendisine has ebedî şahsiyetsizlik ve kararsızlıktan kurtulup şahsiyet ve karar kazanmak için giriştiği kanlı bir teşebbüstür. Kısaca faşizm küçük burjuvaziyi kemiren bir aşağılık duygusunun en aşağılık tezahürüdür.

Burjuvazi ile halk arasında mütemadiyen yalpa vurup duran küçük burjuvazı ne halk kadar namuskâr ne burjuvazi kadar zengin olamamanın yarattığı devamlı buhran içinde bunalır ve kendi ruhi sağlığını temin edebilmek için faşizm gibi haltlar karıştırır.

✶

Büyük burjuva ile küçüğü yani kapitalizm ile faşizm kendi halklarını ezmek metodlarında ayrılsalar bile emperyalizmde birleşirler.

★

Burjuva sosyalizmi hürriyetçidir, çünkü burjuvalar ona, kendisine hürmet etmesi şartile hayat hakkı vermişlerdir.

★

Halkçı sosyalizm burjuvazinin müsaadesile değil, halkın kuvvetile kurulduğu için burjuvadan, milyonlar içindeki beş on kişiden başka herkese gerçek hürriyeti bahşeder. Bu, müsavat arsasında kurulan ve lâfta değil fiilde tahakkuk eden asıl hürriyettir.

✶

Cemiyet nizamının ekonomik müsavat üzerinde kurulduğu ülkelerde ekonomik müsavatın tabii tekâmülü en reel hürriyeti tahakkuk ettirecektir.

✶

Cemiyet nizamının ekonomik hürriyet üzerinde kurulduğu ülkelerde ekonomik hürriyetin tabiî tekâmülü en kesin müsavatsızlığı tahakku kettirmiştir.

✶

Burjuva inkılâp ve ihtilâllerinin hukuk sahanında yatığını halk inkılâp ve ihtilâlleri ekonomi sahasında yaparak beşer tekâmülünün en kat'î devresini yaratıyorlar.

✶

Tekâmül bir zıkzak, ihtilâl bir müstakimdir.

★

Tekâmül zıkzağı ile ihtilâl müstakimi öne doğru olmakta irticadan ayrılırlar.

✶

İrtica beşerî, tekâmül tabii bir cehittir.

✶

Halkçı ihtilâl de, irtica gibi beşerî bir cehittir. Şu farkla ki birincisi tekâmül ile ayni istikamette olduğu halde ikincisi tekâmülün istikametine zıddır.

✶

İrtica ihtilâl halini aldığı zaman ya ileri ihtilâlcilere (beşerî cehde) yahut tabii tekâmüle yenilmek suretile tasfiye edilir.

✶

Halkçılık ihtilâl halini aldığı zaman muvakkaten tasfiye edilse bile tekâmülde yoluna devam eder.

✶

Burjuvanın «seciye binası» o kadar yüksektir ki, yaptığı gölgenin altında müsavat gülü 1789 danberi bir türlü çimlenemediği halde servet sarmaşığı binayı beş on kere dolanarak pencere ve kapıları örttü. Binanın içindekiler şimdi güneşsizlik ve havasızlıktan boğulmak üzere bulunuyorlar.

✶

Ortaçağ zorbası, halkı kılıç kuvvetile soyardı, bugünün zorbaları para kuvvetile soyuyor.

✶

İktidarın halkı temsil edip etmediğini mi anlamak istiyorsunuz, öyle ise ekonomik müsavatı ne derecede benimsediğine bakınız.

★

Ekonomik serbestlik temeline oturtulan bir hukukî müsavat binası, ekonomik hürriyetin nemirttiklerini korumaktan başka hiç bir şeye yaramaz.

★

«Bütün vatandaşlar hukukan müsavidir» diyen burjuva, parasının kuvvetile hukukî müsavatı sarsmadığına delil olmak üzere kendi yüksek seciyesini ileri sürer.

NOT :

Geçen nüshada çıkan Aforizmalardan anlaşılmıyacak şekilde basılanları yeniden yazıyoruz:

Burjuva demokrasisinin hürriyet âşıklığı propaganda edildiği gibi öyle romantik ve hasbî bir aşk değildir.

★

Burjuvanın bundan yüz sene önce işçiye nasıl baktığını, bu bakışın elli sene sonra nasıl bir hal aldığını ve nihayet bugün ne durumda bulunduğunu inceleyiniz. Şahesei bir iflâs tablosu müşahede etmiş olacaksınız.

★

Mister Ford'un nazariyesini bilirsiniz, o, kendini ebediyen payidar kılmak için halkı hem kullanmak, hem de mallarına müşteri yapmak hünerine ulaşmış yaman bir insanseverdir.

✶

Ahlâkı menfaati üzerine kurmuş olan kapitalist dünya, yıllardanberi ahlâksızlıktan şikâyetçi ise bu, kendi ahlâk binasının dayandığı temellerde hoşuna gitmiyen sarsıntıların her gün biraz daha artmasındandır.

Sevgilime mektup : IV

İnsanlığın haline doğru

Sait Faik ABASIYANIK

Bahar geldi, gördün mü? Ben gördüm. Bir çingene kızının göğsünde idi. Bir insan kokusus duydum Mürüvette. İsmi Mürüvetti. Çayırlara uzanmıştı. Dişlerinin koyu, sarıya çalar bir beyaz rengi vardı. Bir mahalle kızının, arkadaşına ağzından çıkarıp, al sen çiğne, dediği sakizının renginde...

Ağzi ot kokuyordu. Gözleri siyah bir çiçekti; İnsanlarda açan. Ne çiçek açmış erik ağacına, ne yeşil kafasını kundaktan çikarmış incir yapraklarına, sünbüllere, ne de şebboylara imrendim. Hepsi, tahta havaliler, çalılar, çitler ve tel örgüler arasından bakıyorlar insana. Erikler, sünbüler ve şeftaliler bile insan oğlunun bir tanesinin elinde. Mürüvetin hiç bir şeyi yoktu. Dudaklarından öptüm onun; yirmi beş kuruş mukabilinde....

Moral yapacağımdan korkma, sevgilim! Senin kızmıyacağını da bilirim. Memnun bile olursun, seni unuttum sanma, sana hiç benzemiyen Mürüvvette senden bir şeyler vardı. İnanır mısın mes'uttum, yirmi beş kuruşa onu öperken.

Bir daha öptürmedi. Ağzına büyük ve çatlak ellerini kapadı. Ne uzun parmakları vardı. Avucundan öptüm. Avuçlarının ağır bir kokusu vardı.

Sonra ayağa kalktı. Servi gibi uzundu. Salındı gitti. Saçlarının parmaklarda ve avuçları da cevizin yaydığı siyahlığı kızilliği güneşin içinde parıl parıl, bandıra bandıra gitti. Toprağa yüzü koyun uzandım. Sonra sırtı üstü geldim. Cenuba hızlı hızlı bulutlar gidiyordu. Gök bir tarafta bir küf maviliğinde idi. Büyük fabrikaya doğru yürüdüm.

Nihayet, binbir zahmetle büyük deri fabrikasını gezmek için müsaade çıktı. Bir saat sonra gezeceğim. Fabrikanın kapısında rastladığım bay;

— Bir saat sonra teşrif edin. Daha görecek yerleriniz var. Meselâ şuradaki imalâthaneyi gezin o zamana kadar.

Bilmem sen anladın mı, sevgilim. Ben hiç bir şey anlamadım. Belki bir saat işi vardı adamın.

İşi mişi yokmuş, gülüm! Bana bir mizansen hazırlıyormuş adamcağız. Hani yut masına yutardım, canım! Ne yapayım ki, kabahat sende! Sana söz verdim akıllı olacağıma dair...

Evvelâ duşları gezdik. Amelenin hepsi çizmeli idi. Önlerinde tertemiz önlükler vardı. Sallapati bir adamın fabrikayı gezeceği işçilere söylenilmemiş olacak ki, halime bakıp ,onlar da hal lisanile:

— Bu herife mi bu numaralar?... der gibi bana bakıyorlardı.

Duşları gezdik, dedim a; inanma!

Üç tane duş yeri var. Senelerdenberi buralara su akmadığı besbelli. Çinkolar yepyeni, biraz evvel de deriler kaldırılmış olsa gerek, kokuları kalmış.

— İstiyen duş yaabilir mi?

— Tabiî efendim.

Yalan! Burada kimse duş yapmamıştır. Birisi yapmağa kalkşa, herkes güler. Patrondan tutun da, dosta kadar!

Sonra musluklara baktık; sekiz musluk. (400) amele çalışıyor. Birer dakikadan hesaplasak sonuncu amele altı saat sonra paklaşır. Hattâ altı buçuçktan da fazla eder. İşçilerin hepsinin sağ elinde tek eldiven...

— Lââstik bulamıyoruz efendim.

Lâstik eldivenlerin hepsi de gıcır gıcır yeni. Bir saat evvel takıldıklarını onlar söylemese işçinin gözü söylüyor. Brak ki eldivenler bile lisana gelmiş burada... Yanımdan bir dakika ayrılmıyorlar. Geziyorum, görüyorum. Sonunda beni rahat bırakmaları için ısrar ediyorum. İşte o zaman sevgilim, oynanan komediyi eldivenler, yeni çizmeler, yeni önlükler, işçiler bir ağızdan anlattılar. İşçilerin ne konturatı var, ne saati. Her zaman yarım saat, bir saat fazla çalıştırmak... Hasta olunca umursamamak. Hiç bir şeylerini düşünmemek... Yalnız, yalnız kesesini doldurmak... 12 yaşında çocuklar çalıştırmak, bunları okutmamak.. İşte iş verenin zihniyeti!

Ben çalışmanın ne demek olduğunu gördüm. Ne demek olmadığını öğrendim. İnsanoğlunun halini sana bir parça göstardim mi, dersin. Ne gezer sevgilim!

Daha neler görülebilir ve gösterilebilir. Ne yapayım sevgilim, elimden bu kadar geldi. Notlarımı kaybettim. Hiç bir yerde bu yazılarım çıkmadı. Bir yerde çıkacaktı, olmadı. Şimdi yangından arta kalan notlarla insanoğlunun halinden sana bu kadarcık söz açabildim. Hem sonra, sen beni yüzüstü bırakıverdin. Canım bir şeyler istemiyor. Sen varken ne iyi idi. Gözlerim acıktı. Sabahleyin mavi gözlerim ışıl ışıl yanıyordu. Seninle beraber uyanıyor, işime beraber gidiyor, senin için etrafıma bakınıyor, beraber üzüleceğimizi, bağırabileceğimizi, hiç bir şeyden korkmadan, alnımız açık, gözlerimiz fıldır fıldır insan oğlunun halini görmeğe yazmağa başlayabileceğimizi umuyordum.

Şimdi ne sen varsın ne de bende insan halini görecek göz. Aylardanberi iş arıyorum sevgilim. Eskiden seninle beraber; kimseden bir şey çalmadan, korkusuz ve vicdan azapsız bir saadet isterdim. Şimdi ne sensizim. Çalışamasam da görmesem de etrafıma bakmasam da olur. İnsana olur gibi geliyor ama, olmuyor, yine bakıyorum etrafıma. Yine haksızlıkları görüyorum. Yine yalnız kendini düşünenleri etrafımı sarmış buluyorum. Sensiz de yaşanıyormuş sevgilim.

Hani öyle bir lâf vardır. Seninle de, sensiz de yapamıyorum gibi. Ben seninle de sensiz de yapıyorum. „

Çingene kızının hayali olduğunu söylemeye lüzum var mı?

BITTI

Hiciv tarihi

EŞREF III

Abdülhamidi saninin tarihi hayatından bir nebze» den

Hükûmet hangi bir mektep için yaptırsâ talimat
O mektepten çıkan mümkün mü kurtulmak cehaletten
Batarsın bir ticarethane açsan olsa sermayen
Fehim Paşa gibi alçaklara itayı rüşvetten.

Ağırlaştıkça vergi inkiyad artar ahalide
Çoğaldıkça yükü hamallar sıçrar meserretten

Otuz yıldanberi dahilde evrakı havadis yok
Bu da olsa gerek bizce alâmatı kıyametten
Ne farkı var (Sabah)ın, 'Tercüman)ın, şimdi (İkdam)ın
Kenefterde asılmış ince evrakı tahāretten.

Sıkıldı zati şahane dedi başka sözüm yoktur
Sürülsün hâsılı az, çok kim anlarsa kitaetten

Ahali köprüden on ara vermezse geçirmezler
Ne feyz ummaktayız böyle dilenci bir hükûmetten
Bugün adliye alçaklarla sertaser mülevvestir
Temizlenmez taharet gayri mümkündür necasetten.

1 Lira

Yazan: Orhan KEMAL

Alamanya'nın Haydelberg üniversitesi doktorluk fakültesinden diplomalı olduğunu gazetelerle ilân ettikten başka, bunu muazzam tabelâsına göz alıcı harflerle yazdırân çok zayıf; hatta «eleminе» bir doktorun yüksek apartmanının kapısında beyaz baş örtülü bir kadın gelene geçene avuç açıyor, «allah rızası için», «çocuklarının başı için» bir sadaka vermelerini vatandaşlarına yalvarıyordu. Kâdmın kucâğında gürbüz, mavi mavi gözlü bir çocuk vardı, serpeliyen yağmura rağmen tombul yumriklarını emiyor, arada bir ağlıyordu.

Birden caddenin elektrikleri boydan boya yandı, bir çocuk karşı terzi dükkânının kepenklerini indirmeğe başladı ve yolcu taşıyan bir otobüs hızla geçti...

Bu sırada, saçları yandan ayrılmış, pardüsüsüne adamakıllı sarınmış otuz beşlik bir adam, doktorun kapısı önünde avuç açan kadının önünden aceleyle geçerken, gözleri, kadının iri siyah gözlerine takıldı. Dört beş adım sonra hızını alarak, durdu, döndü, sırf kadının gözlerini tekrar görebilmek için cebinden beş kuruş çıkarıp kadına verdi. «Vay anasını be... Ne güzel gözleri var...»

Otuz adım kadar yürüdü... Kadının yalnız gözleri değil, beyaz bir baş örtünün çepeçevre sardığı yüzü de bembeyaz ve güzeldi...

Köşe başındaki şarapçının önüne gelince durdu, geri döndü, kadına yaklaştı, bir beş kuruş daha koydu kadının tombul avucuna, yürüdü. Bu sefer daha çok dikkat etmişti... Kadın hiç de öyle rasgele bir dilenci değildi. Birden, çok eskiden bir yerlerde tanılmış, fakat erişilememiş bir kadını hatırlar gibi oldu. Geri dönecekti... «Ya kadın maksadımı anlarsa!» Diye aklından geçirdi, «adaaam sen de... Anlarsa anlasın... Fakat ne güzel be!»

Tekrar döndü. Tekrar kadının yanına geldi, bir beş kuruş daha sadaka etti. Bu sefer kadın da ona ısrarla baktı... Ona öyle geldi ki, kadın sâdece bakmadı, gülümsedi de... «Ne çıkar? Diye düşündü, sipariş mektubunu da yarın yazarım...»

Bu karar üzerine yüreği ferahladı. Köşe başındaki şarapçıya girdi. Birbiri peşi sıra iki bardak şarabı mezesiz filân yuvarlayıp tezgâha elli kuruş bıraktı, dışarı çıktı.

Akşam iyice inmişti. Nerdeyse yağacak yağmurun korkusundan insanlar hızlı hızlı, kaçışır gibi gidiyorlardı. O, yanakları ateş içinde, kadının önünde durdu. Kadının eli gene sadaka bekliyordu... Beriki bu sefer usullacık:

— Seni birisine benzetiyorum- Dedi.

Kadın hiç sesini çıkarmadı, gülümsedi.

— Hem de çok iyi tanıdığım birisine...

Kadının sadaka bekliyen eli ve gülümseyen dudakları değişmedi.

— Sen de beni benzetiyor musun birisine?

Kadın başını salladı.

— Gel peşimden... Dedi, yürüdü. Kadın gülümseyen dudaklarıyla, peşine takıldı. Öndeki, gözucuy'la arkasına baktı, geliyordu... Yakasını kaldırdı, bir tanıdığın rastlıyacağından, «tuh, dilenciyi götürüyor!» diyeceklerinden korkarak adımlarını açtı, istasyon yoluna düştüler. Bu yol daha tenhaydı. Beş altı adım arkada, kadın, çocuğuyla onu tâkip etti. Öndekinin heyecanı, yol ıssızlaştıkça artıyordu. Bir ara «fakat» diye düşündü, aklından cemiyetin telâkkileri geçti: «fakir bir kadın hakkında çirkin niyetler beslemek!»

Sonra «adaaam sen de... Diye kendi kendini teselli etti, gören olmadı ya.» «Ya vicdan!... ne sanki, ona para veririm... Zaten dileniyor!»

Kışın yapraklarını dökmeyen geniş yapraklı ağaçların arasına gömülmüş «kübik» evlerin önünden geçiyorlardı. Bu evlerden birinin radyosundan, konferans veren birinin sözleri açık açık duyuluyordu. Radyo sesini gerilerde bıraktılar... Yol adamakıllı tenhalaşmıştı... Öndeki yavaşladı, omuz omuza geldiler. Çocuk, büyümüş gözlerle berikine baktı.

— Bir türlü hatırlıyamıyorum, sen de mi hatırlıyamadın?

Kadın «hayır» gibilerden başını salladı.

— Fakat mutlaka tanış birisi olacaksın!

— ....?

— Kocan yok mu?

Kadın nihayet konuştu:

— Yok...

— Ne oldu?

— Bilmem... Evimi satayım diye memlekete gittiydi...

— Genç miydi?

— Ben akran...

— Sen niye dileniyorsun, kimsen yok mu?

— Var amma, burda yok...

— Şu parka girelim mi?

O önde, kadın arkada parka girdiler. Kimseler yoktu... Atatürk heykelini aydınlatan projektör bile bu gece yanmamıştı.

Kadın çocuğunu oracıktaki bir kanepeye oturttu. Onlar daha içerlere girdiler...

Çocuk ağlamadı. Yumruğunu emdi, havaya baktı... Soğuk rüzgârın hışırdattığı «Sıtma ağaçlarından» başka ses işitilmiyordu...

Sonra döndüler... Kadın beyaz başörtüsünü yeniden doladı, eteğini çırptı... Erkek az geride, kadının yanına sokuldu, kadının avucuna kirli bir tek liralık sıkıştırdı ve hızlı adımlarla ordan uzaklaştı.

Kadın çocuğunu kucağına aldı, geldikleri yoldan, ağır ağır, dudağında tebessümüyle, Haydelberg üninversitesinden mezun birini teşhir eden tabelânın alt tarafına gitmeğe başladı...

İstasyondan yolcu getiren bir otobüs hızla geçti. Geniş yapraklı kübik evler... «Nerden geldiğini biliyoruz... Seni, seni!!!» der gibi öfkeyle bakıyorlardı.

Bu sırada birden gök yarılır gibi oldu, mavi bir şimşek çaktı, arkasından dehşetle gök gürledi ve yağmur boşandı.

ŞUNDAN - BUNDAN

DIŞÇILIKTE İNKILÂP

Herkes dişçiye gitmekten çekinir. Hele dişleri oymak için «cır» eden ve «cızlatan» o mahut alet: dişçi frezesi yokmu!..

Amerikadan son gelen haberlere göre Dr. Black isminde biri yeni bir diş oyma aleti icat etmiştir. Bu aletin esası gayet basittir. Aletin ucunda çok ince iki delik vardır. Birinden büyük tazyikli hava, çıkar ötekinden ise çok ince alâminyon oksidi fışkırır.

Bunlar iğne kadar ince de olsa her türlü delik açmaya elverişli bir alet teşkil ediyorlar. Öte yandan bazı tedbirler sayesinde dişin sıcaklığının artmaması sağlanıyor.

Daha ticarete girecek durumda olmayan bu alet üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Bu alet ihtizazı ve dişçinin el tezğini yok etmekle yakın bir gelecekte dişçiye gitmeği traş olmak kadar kolay bir şey haline sokacağa benziyor.

BECERİKLİ LÂSTİKLER

Sunî kauçuk nevileri habire artmaktadır; hele bu harp yıllarında bir birinden önemli keşifler yapılmıştır.

En son bulunanı rivayetlere göre, bütün eski lâstik cinslerini ta gerilerde bırakmıştır. Hattâ tabii lâstik bile gitgide gözden düşmektedir.

Yeni keşifle tatbikatta sönemiyecek, ha vasını hiç bir şekilde kaybedemiyecek otomobil lâstikleri yapılabilmiştir. Yeterki bıçakla kesilmesin. Filhakika yeni lâstik çatlayamamaktadır çünkü delikler kendi kendilerine kapanmaktadırlar, yani tersine bir elastikiyet hassaları var.

Ancak «Standard Oil» in olan bu yeni bröve bir çok iflâsa ve hattâ şirketin kendi zararına sebep verebilir, yoksa şöförler için hayırlı günler görünmeğe başlar.

KÜKÜRT ÇİFTLİKLERİ

Ne kadar garip görünse de yakında şu kadar dönüm kükürt yetiştiriyorum» demek kabil olacak. Hindistanın Madras sahillerinde bir arziyatçının tesadüfen kükürt bulmasıyla başlayan bu tuhaf hikâyenin önemli yankıları olması beklenebilir.

Madras koyarında yüzde otuz saf kükürt (yani kimyaca bileşiksiz) bulan âlim bunun biolojii ile alâkalı bir hâdise olduğunu düşünerek o yolda tahliller yaptırmıştır. On sekiz ay araştırmanın neticesinde bazı küçük bünyeciker meydana konabilmiştir. Bunlar sülfatları kükürt haline getirmektedirler. fakat ancak Madras killi arazisinde bu faaliyetlerinde bulundukları meydana çıkarılmıştır. Gelişme şartları tesbit edildiğinden kükürt istihsali böylece yapılabilecektir.

Hattâ mütehassıslar kükürt tarlalarından bile bahsetmektedirler.

Talebe Sergileri

Yazan: Haşmet AKAL

Son günlerde iki talebe sergisi birden açılmış bulunuyor.

Talebe sergisi deyince belki de ilk mektep çocuklarını kastediyorum zannetmişsinizdir. Hayır değil! Bunlar Akademi resim şubesi talebeleri, yani sanat mücadelelerimizin idealist namzetleridirler.

Bu sergilerden biri Beyoğlu Halkevinde açıldı. Akademi hocalarından Cemal Tolu ve Nurullah Berk talebelerinin müşterek sergisi.. Diğeri Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesine bağlı gençlerin «Onlar» namı altında vücuda getirdikleri grupçukla, Akademi yemekhanesinde küşat ettikleri güzellik meşherciği.

Gerçek sanat davanının ağır yüklerini genç omuzlarına yüklenen bu gönüllü elemanlar kül halinde büyük bir kudret göstermekle beraber, başlı başına da kıymet olan imzalar veriyorlar. Sergilerin ikisini de gezdim, gördüğüm resimlerin çoğu hafızama mıhlandı. Kendisini unutmamak kabiliyetine malik resimlerin, hangi sergiye ait olduğunu belki şimdi hatırlayamıya cağım, fakat, Nazım Benli, Fethi Ayalp, Sayenar, Mustafa, Nedim, Meryem, İhsan İncesu gibi isimleri unutmak gayri kabil...

Ayrı ayrı hocalarım idaresi altında ayrı ayrı açılan bu sergilerde hocasına inanan talebelerin mazbut çalışma tarzı kuvvetle tebarüz ediyor.

Lenilebilir ki, sanatın an'anevi tekâmül tarzı tekrar kurulmuş ve «Usta - çırak» telâkkisi ihya olunmuştur.

Hocalarının kuvvetli tesiri altında kalmaları gayet tabiî olan gençlerin bu vaziyeti yadırgamadıkları muhakkak.. Fakat bu benimseyişte kabiliyesizliğin boyun eğişi değil, zekâ ve duygunun, üstün bilgiyi şuurla hazmedişi hissolunuyor.

Zaten sanat tarihi, bu telâkki ile yetişen sanatkârın parıl parıl halkaları birbirine ekleyişinden ibaret bir zincir değil mi?

Bugün başka memleketlerde de bu böyle midir? bilmiyorum. Lâkin takdirle karşılamıya değer ki, Türk akademisi, sanat dâvasının ancak böyle yürüyebileceğini kavramış ve kendi sistemi içinde «âdeta bir hususi atölye» hissini veren bu tarzın gelişmesine imkân vermiştir.

Çok kıymetli hocalarını ve «yerin darlığı yüzünden» ancak bir kaçının ismini yazabildiğim genç arkadaşları can ve gönülden tebrik ederim.

Sergiden bir portre

EREN EYUBOĞLU
Sergisi münasebetile

Yazan: Haşmet AKAL

Kadın ressamlarımızdan Eren Eyüboğlunun resim sergisi birkaç gündenberi açılmış bulunuyor.

Size bir kaç bakımdan kıymet taşıyan sergiden bahsetmeyi faydalı buluyorum, yalnız daha evvel bu yüzden fırsat bularak, bir meseleye temas etmek istiyorum.

Açılan sergiler münasebetile yazılan yazılarda ötedenberi, şu tarz cümleler kullanmak âdet haline girmiştir: «...» numaralı resim form itibarile, fazla teferruata kıymet verir bir mahiyet arzetmede», «Ressam «...», «...» numaralı resimde plâstik unsurlara fazla ehemmiyet veriyor». «...» hicvi, karikatürel bir şekilde mübalâğalı veriyor, halbuki resimle karikatürü telif vs. vs.»

Bu tarz mugalatara sanat tenkidi süsü vererek, halka teşhir edilen resimler hakkında biraz olsun malûmat sahibi etmek bilmem ki, mümkün mü? Ve zaten sadece teknik malûmat ihtiva eden yazıya ressamdan gayrı kim alâka gösterir, kim okur. Bahsedilen resimleri görmiyenlere, bu cümleler «Resimlerin birer fotoğrafı olsun yazıyı tamamlamadığına göre» hiç bir şey söylemez. Olsa olsa muharririnin malûmatfürusluğunu ispata yarar, o kadar!?.

Bu sözlerimden toplu halde sergi tenkit olunmaz, yahut sanat eseri tenkit edilemez mânası çıkarılması. Bilâkis bu tam yapılırığı takdirde faydal, hattâ bir memlekette sanatın tekâmülü için mühim rolü olan bir ehemmiyet taşır. Ancak, yukarda söylediğimiz gibi «megalomani» hastasının vukuf derecesini ispata yarayan «teknik malûmat» tan ibaret kalmamak şartile. Aksi takdirde bu yazılar, resim sanatı hakkında malûmat veren sanatkârı teşvik eden, kısmen resim sanatının ehemmiyetini be-

şekil bakımından resim tenkidi;

İki Sergi

Fuat İZER

Eren Eyüboğlu, Bayoğlunda, İstiklâl caddesinde, Saka Selim çıkmazındaki İstanbul filârmonik derneği merkezinde, Bursadan ve Tophaneden yapmış olduğu resimlerle bir sergi açtı.

Eren yolu tutmuş gidiyor.

Bir çift öküzün arkasına sapanı takmış, elinde öğendire Bursaya öyle gitmiş. Zümrüt Bursayı sürmek için, ne çarşı kalmış ne pazar.

Aktar dükkânını, şekercisini, kahvehanesini, hanını hamamını ve şadırvanını, Bursanın altını üstüne getirmiş.

Zümrüt yeşili ağaçlar, kırmızı dükkânlar ve mavi gök hepsi orada.

Van Gogh - resim gittikçe incelesmektedir, daha çok müzik ve daha az heykel, daha çok renk - der.

Erenin resimlerine de böyle bakabilirsiniz.

Onun, Bursa şadırvanı, Bursa Orhan Gazi, Bursa Uzunçarşı, Yeşil han kahvesi, karpuz sergisi, Bursa ovaya doğru, Ulucami minaresi, Bursa Altıparmak, Koza hanından ve Pınarbaşında isimli tablolarında renkler mes'ut bir şekilde birleşirler.

Bu resimlerde renkler eğlenir, şarkı söyler ve bir fantazi zevki vardır. Renk, Erende bir ifade vasıtasıdır, ve boşluk renge feda edilmiştir. Onda her şey renktir. Bir tabloyu çok ustaca taksim eder, her şey yerli yerindedir. Hiç bir motif misafirliğe lüzum görmez.

Mütemmim renkleri ustaca kullanır, mavi gök, yeşil ağaçlar, bunların arasına nefis bir kırmızı kor ve bizi yakalar. Bu şiddet bizi kendimize getirir. Tabloda bizi neyin yakaladığını ruhi makanizmamıza neyin hitap ettiğini biliriz. - Kırmızı - bu renk bizi çarpar, cezbeder, sonra yeşiller ve sonra maviliklerde dinleniriz. Erende eksik olan bir şey var. Renklerin cazibesinden kurtulup onu bulmak çok güç.

Oda - ışık. — Eren güneşi kıskanır gibi onun yüzüne bir peçe örtmüş. Bütün resimleri harikulâde renkli olmalarına rağmen, bu renklerdeki ışıklar çalınmışa benzer.

Bursadaki resimlerde eksik olan ikinci bir şey de reel havanın, almayışıdır. Bursa deyince herkes reel birruh hitap eder.

Fahrünnisa Zeid Maçkada Ralli apartmanında ikinci resim sergisini açtı. Çiçek açmış nar ağacı gibi saadetli bir sergi.

Renk bolluğu insanı hazdan sarhoş ediyor, her tabloda başka bir ahenkve renkler taşkın bir arzu içinde giden'in lisanı ile - arzularım nice dünyalar aştı ve saymak bilmedi - diyor. Bir tablodan başka bir tabloya baktığımız zaman yepyeni bir âhenk bizi yakalıyor ve cezbediyor. Renk ve armoni azamî derecede çoğaltılmıştır ve tezyini bir zevk verirler. Bu resimlerde halılar ve elişlerinden intibalar alınmıştır.

Sergideki bütün tablolarda şarkın modern bir tefsirini görürüz. Resimlerin değerini ve harikulâdeliğini tamamlıyan en mühim vasfı kâinattaki ilâhî ışığın onların her yanından fışkırmasıdır.

Fahrünnisa Zeid resim anlayışında Fauves'ların mektebine girer. Renk derinlik endişesine hakimdir. O menşurun renklerinden harikulâde güzel armoniler yaratmıştır ve bu armoniler bizi hiç bir zaman bedbaht etmiyeceklerdir.

Tablolarındaki yapısını meydana getiren şekilleri acemi bir desenle çizer, fakat bu desen onun şahsiyetinin en mühim bir noktasıdır. Ve o bu deseni ile ne intibacı tuşları ile şarklılarla primitiflerin içine girer.

Haddi zatında şiddetli bir renkçidir, fakat bir çok tablolarında bu şiddeti bizi ürkütmemek için gizlemesini bilir.

Bu eserler armoni zenginliği ve şiddeti ile bir yol kesen gibi karşımıza çıkar bizi korkutur. Fakat bukorku harikulâde caziptir.

Fahrünnisa Zeid'in her tablosunun renkli bir gamı vardır.

Bir eserin kıymetinin çokluğunu da bu verir.

Sergideki bir çok resimler bu noktadan birer şaheserdir.

NOT :

Arkadaşımızın bu yazısı sergiyi teknik bakımdan ele almakta ve dergimizin sanat anlayışile alâkalı bulunmamaktadır.

lirten faydalı bir iş olmaktan çıkar ve halkı «acayip bir lisanla konuşulan bu yalancı nesneden» uzaklaştıran zararlı bir unsur olur.

*
* *

Size Eren Eyüboğlu sergisinden bahsedecek tip, Yerimiz dar ve maksadım tenkit olmadığı için, söyliyeceklerimle size en lüzumlu malûmat vereceğim.

Sergi yeri Beyoğlundadır. İstiklâl caddesinde Saka Selim çıkmazında, bir hanın ikinci katında. Saat 1 den 20 ye kadar açıktır. Bir çok Bursa manzarası, birkaç portre teşhir edilmektedir. Peyzajlar insana düşünmekten ziyade haz verir bir halde. Bazı peyzajlarına motif olarak insanlar da katılmış, fakat rolleri bir dal parçasından veya bir merkep kuyruğundan hiç ehemmiyetli değil. Ezcümle bu resimlerden herhangi birini, evimizin bir duvarına korsanız o duvarı gayet iyi süsler. Yani sizi ne güldürür, ne ağlatır ne de düşündürür. Fakat buna mukabil gözlere haz ve ruha ferahlık verir... Parası olanlar hiç durmayın, bu resimlerden birer adet alın, böylelikle ,dar odalı apartmanlarımıza geniş kırlar girecek, sofranızda yemeğinizi daha iştahlı yiyeceksiniz...

Ben gittim gördüm, beğendim. Tavsiye ederim, siz de gidin görün beğeneceksiniz.

F. Zeit sergisi

Maçkada Ralli apartmanının dördüncü katındaki sergiyi gezdim. Kendi hesabıma çok beğendim, sizin de gitmenizi tavsiye ederim.

Bu sergide, geçen sergisindeki gibi kuvvetli bir şahsiyet ve büyük bir hassaslık göze çarpmaktadır. Fahrünnisa Zeid resimleri kendi kendine haz vermek için yaptığı açıkça gözüküyor.

Biz ise mesleğini kendine maddî bir hayat memat meselesi yapan insanın ter kokusu yerine, bol zamanı olan rahat insanın refah kokusunu kokladık.

Bilhassa Boğaz yalılar, Polonezköy, Yeni Cami insanı çekiyor, salonun en hakim yerinde «anbar yolcuları» var, ressamın fırçasında en kasvetli manzaralar bayram yerine dönüyor.

Lüks mevkiden bakınca anbar yolcularının bütün sefaleti kaybolmuştur, oradan toz pislik gözükmüyor, sığır ve ter kokuları duyulmuyor, çocukların ağlaması işidilmior, tahtalar üzerindeki ekmek geveliyenle uyuyan farkedilmiyor.

Ressam sadece halıların rengine, halkın kardeşçe oturmasına hayran olmuştur, ancak parmaklıklarda maymunlaşmış gölgeler bize kendisinin Halikarnas Balıkçısının kardeşi olduğunu sezdiriyor.

Yeniler aynı anbarı içerisinden bütün sefaleti ile yaşayıp göstereceklerdi, bir defa için onu dışardan görüyoruz, ancak fena bir rüyadaki gibi insanları adeta kafeslerde kemik ve iradesiz olarak farkediyoruz veya kafes kırılsa anguası insanı sarıyor...

Prenses Zeyd evlerin monotonluğundan, kullanışsız kalabalığından bıkmıştır, duvarlara asılı köçebe tablolar ona, çok sıkıcı gemektedir.

İstikbalin evini anlatırken kendisinde kuvvetli bir yaratıcılık heyecanı farkediliyor, duvarlar artık fresklerle kaplı olacak, yeni dünyada, sanat çerçeveye hapsedilir, satılır bir meta olmaktan çıkacak odaya ve ihtiyaca göre duvarların kendileri sanat eseri olacak. Eşya olarak rahat geniş sedirler ve büyük geniş pencereler...

Ressam Yahya Kemal gibi canlı ve ışıklı bir âlem görüyor, ancak bunda mazi değil, istikbal hasretleri var.

Keşke biraz anbara inip asıl hayatı da, istikbali değil hali de bir görse, şimdi ancak sanatınla sezdiği istikbal kendisi için o vakit daha da yakın, daha da müşahhas olurdu.

H. Topuz

Hikâye :

ALINTERİ

Aziz kardeşim İbrahim Usta,

Trenden seninle beraber indikten sonra bir hayli şaşalamış ve etrafı epeyce güldürmüştüm. Bu ne güzel memleket, bu ne güzel hava, bu ne **güzel çarşı, diye, şaşırıp kalmıştım. Sonra parkın** karşısındaki o deli dolu adamın temiz kahvesinde hep beraber birer demli çay içmiş, kasabalılarla tanışmış, yarım saat kadar yarenlik etmiştik. Sonra sen beni Halil efendi ile baş başa bırakıp evine gitmiştin. Gidesin yoktu ya, bir haftadır uzak kaldığın evinden, barkından boş yere ayrı tutmakta mana yok diyerek, zorla yollamıştım seni...

Arkandan bir hayli zaman daha kahvede kaldık. Halil efendi evinden daha dün ayrılmıştı. Gözü ticarette olduğu için piyasa vaktini bekliyordu O gün akşama kadar onunla dolaştık. Samsun'dan eli boş döndüğü için perşembe pazarının açılmasını dört gözle bekliyordu. Kasabada kırk yıldır toptancılık eden tüccarların bir zamandır naz etmeğe başlamaları, onu Samsun'a, Amasya'ya doğru yolculuklar yapmağa mecbur etmiş. ama anlattığına göre, oralarda da iş yokmuş.

— Bize yine baba ocağı Havza'dan hayır var oğul, diyordu, birazdan seninle çarşıya çıkarız. Dokumacı dükkânları tanrının günü açık olduğu halde, kalû belâdan beri burada, perşembe günü alışveriş olur. Neden dersen, köy tezgâhlarının o kötü kötü malları, yağ ve yumurtanın yanı sıra, o gün pazara dökülür. Millet alışmış, biz de malımızı perşembe günü çıkarırız...

Bayır yukarı, ılıcaya doğru bir kolaçan ettik. Orada, demir parmaklıkların önünde biraz durduk. Etrafı seyrettik Halil efendi, kırçıl, kısa sakalı avucunda, gözün alabildiğine uzanan yeşil ovaya bakıyor, bakıyor ama aklının başka yerlerde olduğu belli. Trende de konuşmuştunuz ya, fena gidiyor vesselâm Benim aklımın hiç ermediği bu bahis, ılıcanın parmaklıkları önünde, bu sefer ikimiz arasında, tekrar tazelendi.

— Fabrika dokuması bizim malımızla çıkışabilir mi hiç? Görüyoruz işte... Tahta gibi, kazık gibi bir takım bezler çıkarıyorlar. Bunun adına da dokuma diyorlar. Bunları kimler alır, kimler don gömlek edip giyer, anlamam. Alimallah insanın derisini soyar. Muharebeden evvel millet anladıydı da fabrika malının yüzüne bakmaz olduydu. Elimizde dirhem kalmazdı. Sonra harp çıktı, hudutlar kapandı Fabrika malı pahalılaştıkça pahalılaştı. Bizimkiler hem ucuz, hem güzel ama, nerde yetişecek koca millete... Tezgâh işine hükûmat da yardım etti doğrusu. Bu demir tezgâhlar, makine mi makine... Bir kaç saatte bir topu büküp atıyor. Bizim kızlar da az zamanda yatıverdiler. On bir tezgâhtan kırk tezgâha çıkardık işi... Gel gelelim...

İşte bu gel gelelimden sonra Halil efendinin yüzü karışıyordu.

— Ne bileyim, ambar yavaş yavaş dolmağa başladı. Tüccarlar naz etmeğe bulaştılar. Bre ne var, ne oldu? Öğrendik ki Amelika vapurları dayamış. Yirmi iki kuruşa iskele teslim verecekmiş. Abovvv...

Biz dört yıldır altmış beş, yetmiş, derken seksen, doksan'a mal veriyoruz. Kooperatif kurduk, işi büyüttük. Dedim a, hem amelemiz, hem kendimiz biraz para sahabı olduktu. Amelika dayasın vapurunu; neymiş ki, bizim fabrikalardan az farklı dokumalar... El işine benzer mi oğul, el işi bu...

Yavaş yavaş aşağıya doğru iniyorduk. Cadde kalabalıklaşmağa, çuvallar, denkler gelmeğe başlamıştı. İki kece boyunca, yan sokaklara da dal budak salan sergiler türlü mallarını ortaya dökmüşlerdi. Halil efendinin bunları gördüğü yoktu. Yan gözle bakıyordum: Onun gözü demir kepenkli, camekânlı, büyük dükkânlarda idi. Bunlardan birinin önüne vardığımız zaman, belli etmeden, adımlarını yavaşlatıyor, o tarafa bakmaz gibi yapıyor, bana bir kaç boş lâf ediyor. O dükkânı geçtik mi, parmakları titriyen ellerini havaya kaldırarak:

— Koca domuz yedi yedi de doydu, diye bağırıyordu. Bir zamanlar buradan geçmemi dört gözle beklerdi. Perşembe, çarşamba demez, sabah karanlığı eve haber salar, hele buyursun, birer sabah kahvesi içelim, diyerekten ağız yoklardı. Hele on dakika sallan: Çırak yeni baştan biterdi: Emmim seni çağrıyıyo... Kahveleri ısmarladı. Tez gelecekmişsin...

Bak şimdi deyyuza... Başını çeviriyor bizi görünce... Öyle ya, Amelikan bezi var gayri... Ben sana gösteririm.

Halil efendinin burun kanadları hiddetten körük gibi kapanıp açılıyordu.

Böylece ta aşağılara, parkın önlerine, konağın yanlarına vardık. Orada durduk. Yüzüne baktım: Uykusu gelmiş gibi gözleri yarı kapalı, yanakları sarkıktı.

Aldırma canım, dedim? Onlar gene sizin el tezgâhlarına muhtaç olacaklar... Hele bir hükûmet vaziyeti anlasın, gümrükleri kapıyıverdi mi, iş tamam.

Gözleri yanar dağ gibi parladı:

— O zaman zıkkım koklatmıyacağım şu Rıdvan denilen hergeleye...

Bak bak, şu tarafa bak, nasıl da geriniyor, uyuz itler gibi...

Öyle ya, yükünü tuttu, para sahibi oldu kerata... Dua etsin Halilin kızlarına... Onların alınteridir ki senin kasalarını tıka basa doldurdu.

Telâşla çırpınıyor, parkın kapısı önünde, demir pervazlara dayanmış, boyuna anlatıyordu:

— İnanmazsın oğul, şuraya gelip böyle sırtımı vereyim dedim mi, dakkasında ya kendisi, ya adamlarından biri belirir. Buyurmaz mısın ağam, iltifat yok mu paşam, diye koltuklarıma girerek dükkânın kadife koltuğuna taşırlardı. Bak şimdi burada dilenci gibi dileniyorum da, bakan bile olmuyor. Koltuğa oturdum mu, hemen elini o çift aslan markalı İngiliz kasasına uzatır. Gösteriş olsun diye bir kaç deste yüzlük çıkarıp adamına verir: Oğlum bunu Santral dokuma atelyesine götür, dünkü malların parası, dersin... Sonra bana döner, ağzı kulaklarında:

—Nasılsınız ağam, çoktandır bizim tarafa uğradığınız yok. Bu ne vefasızlık, bu ne zulümdür...

Diyerekten işi topların sayısına döker. Alt çenemden girip üst çenemden çıkar, depoyu boşaltırdı da biz kazanmaz mıydık? Tövbe estağfurullah... Allaha bin bin şükür, ne fiyat istersem alırdım. Lâkin gel gör şimdi? Herif semtimize uğramadığı gibi, selâmı sabahı da kesti.

Halil efendi kahrından iki büklüm oluyor, dizlerinin üstünde duramaz hale geliyordu. Kolundan çektim, gene o, sabahki kahveye sürükledim. Bir yandan da teselli vermeğe çalışıyordum. Fakat ne mümkün?

Yumruklarını mağazalar tarafına doğru uzatarak:

— Hele bir gümrükler kapansın, fabrikalar da fiatları eski çizgiye çıkarsınlar, o zaman görürüsünüz, namusu boklular...

Diye ter ter tepiniyordu.

Bir müddet seni bekledik İbrahim Usta... Baktık ki gelmiyeceksin; Belki bir işi çıkmıştır, dedik ve Halil efendinin daveti üzerine, tekrar yokuşu tırmanmağa başadık.

Yarabbi, o ne güzel evdi. Karşıdan parmağın uzatıp.

İşte bizim fakirhane..

Dediği zaman gözlerime inanamadım. Havza'nın en büyük yapılarından biriydi. Baştan başa çivitli kireçle badana edilmiş; duvar atkıları, çatı kenarları ve çerçevelerle cumbaları kahverengi yağlı boyaya boyanmıştı. Ortalık yerde gene kahverengi boyalı, kafesli bir balkon vardı. Sarı pirinçten tokmağı çalar çalmaz içerden bir cırıltırak sesi geldi ve koskocaman iki kanattan biri açılıverdi. Bembeyaz taşlarla döşeli, serin bir taşlık. İlerde keleveli bir kuyu ve çiçeklerle dolu bir bahçe... Halil efendi merdiven başından yukarıya doğru:

— Yalnız değiliz ha...

diye bir bağırdı. Aralıklı tahtalardan şıpıtık terlik sesleri, kaçışmalar duydum. Ayakkabıların merdiven başında çıkarılması lâzım geldiğini, kenardaki papuçluktan anladım. Çoraplarımla ıslak, beyaz tahtalara basa basa yukarıya çıktım. Beni kafesli balkona çekti. Ortalık yerinden bir mandal açıp kafesin bir kısmını yana devirdi: Sen gördün mü bilmem. Oradan görünen Havza, başka bir Havza'dır İbrahim Usta, damlarının üstünden hafif hafif dumanlar tüten, çoğu beyaz badanalı evler hepsi ağaçlıklı bahçeler içine kurulmuş gözün alabildiğine evler... Sonra kırlar, çayırlar, tarlalar... Neyse, sen bunları benden daha iyi bilirsin ya, mesele o değil, ayrıldıktan sonra memleketinde neler gördün, onu anlatmak maksad... Sen de belki bana mektup yazarsın; ahpaplığı ilerletiriz.

Derken efendime söyleyim, sofra kuruldu. Halil efendinin meğer aslan gibi iki tane oğlu varmış. Seğirtip sahanları, tabakları dizdiler. Halil efendi düşünceli olmakla beraber, misafir getirdim diye, altı, yedi aylık üzüm hevenklerini indirtip önüme koydu. Sizin o meşhur incir tatlısını ilk defa o gün yedim. Gerçi bunların çoğu benim için yapılmamıştı ama ben de çimlendim, bir güzel karnımı doyurdum.

Kahveden sonra:

— Gel dedi, seni dokümhaneye götüreyim bak, gör, bizim iş nasıl yürüyor...

Zaten bu benim de aklımdan geçiyordu. Evin az ötesinde, depoyu andırır bir yapıya doğru yürüdük. Yaklaştıkça içerden bir uğultu gelmeğe başladı. Bir de kapıdan girdik, ne göreyim: Toz, duman her tarafı kaplamış. Tezgâhların çıkardığı gürültü kulakları sağır edecek derecede. Üstüne üstlük bir de kızların, kadınların patırdısı.

Ustabaşı kapının ağzında (Susun gızlar, ağa geliyor) diye bir seslendi. Birden bire insan sesleri kesilip demir ve tahta takırtısı kaldı. Tozlu karanlığın içine doğru yürüdüm: İrili, ufaklı, en küçüğü yirmi, yir mi beş yaşlarında, pembe pembe, yanaklı, sarı sarı benizli işçiler, başlarındaki yemenileri aceleye yüzlerine, saçlarına örtmeğe çalışıyorlar. Elleri, ayakları işde, gözleri bana doğru kaydıkça korkudan büzülüyorlar. Bir tanesinin yanında durdum: Bu en kabadayısı on iki yaşlarında, tezgâhın tahtalarına dayalı ayakları küçücük, yüzü adetâ buruşmuş bir kızdı. Konuşmak ne mümkün? Ağzını kilitlemiş, dilsiz gibi susuyor,

Halil efendi:

Konuşmaz, utanır; dedi.

Dört dizi halinde sıralanmış, yemeninin altında bile bembeyaz tozla kaplı oldukları belli olan dâkük saçlı, ihtiyar bakışlı insanlar... Hiç birisi bana yüz vermedi. Halil efendiye kalsa:

Karınları tok, sırtları pek, yabani gelmişler, yabani gidecekler...

Öyle ama, karınlarının tok olduğuna pek inanamadım. Ve balı boynuna İbrahim Usta, bu kızlara ne yedirdiğinizi kimse bilmez. Sen Ustasın, fazla alırsın herhalde.. Ama onlar?

Neyse, neme gerek benim Ben Halil efendiye acıdım. Bu kadar, tezgâh, takır da takır çalışır. Dokumalar uzanıp gider. E bunlar satılmazsa adamın hali nice olur? Bu kadar insan para ister.

Değirmenin suyu kesilirse?

Oradan ayrıldık. Artık tren zamanı da yaklaşıyordu. Halil efendi beni istasyona kadar geçirdi. Yolda konuştuğumuz hep bu mesele idi. Ona teselli verdim: Sizi böyle bırakmazlar Elbet bir yolunu bulurlar, dedim.

Öyle ya İbrahim Usta, Fabrikalar bezi ucuzlatır, Amerika ham pamuk fiatına mal satmağa kalkar da eltezgâhları düşünülmez olur mu? Bunların sahipleri iflâs mı etsinler? Elbet harp içindeki gibi ipliğini de verirler, kredisini de açarlar, kooperatiflerini de kurarlar. Bezlerini de pahalı sattırırlar... Kurulu bir düzeni kim yıkmak ister?

Sen de işçilerine müjde ver: Bu sıkıntılar geçicidir. Hiç korkmayın, Halil efendiyi görürsen çok selâm ettiğimi söylersin. Senden de daima mektup beklerim. Ama mutlaka beklerim. Malûm ya, şimdi işçilerle ahpap olmak moda oldu. Sözüm sana değil, biz seninle kısa tren yoldaşlığında adamakıllı anlaştık. Baki çok selâm ederim, aziz kardeşim İbrahim Usta.

İlhan TARUS

Haftanın Hicvi

Bukalemun

III

Doğan RUŞENAY

Duyunu umumiye koktuğu için, biz, inkilâp neslinden olan adamlar onun semtine uğramaktan iğrenir, ona «üstad» demekten utanırız. Ve işte bunun içindir ki, nerdeyse bize mürteci, ona inkılâpçı diyecekler. Zira Zatı Şerif bugün dünkü inkilâpçılarla kolkola, yanyana ve başbaşadır..

Her devirde memleketin başına belâ kesilerek kendi başını kurtarmış olan bu adam, elbette haberiniz var ki, bugün de başını kurtarmış olarak geziyor. O, şimdi inkılâbın yetiştirdiği en gözde muharrir, istiklâl savaşını alkışlamış bir idealist, istiklâl savaşına katılanlardan biri, istiklâl mahkemelerini kuran zihniyetin sembolü ve Atatürkün sevmiş olduğu «kıymetler» dendir. İnanmazsanız ünvanlarına bakın..

Unvanları, otomobilleri, binlikleri olduğu müddetçe memleketin selâmetinden bahsetmekte eşsiz bir idealisttir. Ünvansız, otomobilsiz ve binliksiz olduğu günlerde onun, bastonları alınmış bir topal gibi yerlerde nasıl süründüğünü, nasıl öpecek ayak aradığını, görmüştük. O zaman ne «memleketin selâmeti»ni söyledi, ne de meşhur kavgacılığını (!) gösterdi. Onu ayakta tutup bülbül gibi söyleten bastonlar, inkılâp dehâsının elile kafasında parçalandı. Derken «memleketin selâmeti» vâzlarına yeniden başlamak için herşey tamamdı. Ve biz işte gene yıllardır bu vâzları dinlemeğe mahkûm edildik. Ama artık yağma yok. Halk kimin «bastonlarla» konuştuğunu şimdi iyice biliyor. Hangi muharririn «memleketin selâmeti» yaygarası altında «benlik» davasında olduğunu biz halk çocukları hep biliyoruz, açıkça, elimizle komuşuz gibi biliyoruz.

İkinci cihan harbinin Hitlerile, birincisinin Vilhelmi arasında bir bıyık boyu fark olduğu halde senin ilk harpte Almancı, ikincisinre Çörçilci kesilmenin hikmeti yine «baston» meselesinden gelir.

Harpten sonra hürriyet meselesini iman ve cesaretle ortaya atanların lekelenmesinde ön ayak oluşun bir vakitler takınmağa kalktığın hürriyet kahramanlığı rolünü de açığa vurdu. Böylece sen bugün, ferdî menfaat dalavereleri içinde artık bunamış,ananevî bastonlarında kendini sürükleye, sürükleye müzenin kapısını çalan nevi şahsına münhasır bir «ego» iskeletisin.

Müzenin kapıları da sana haşmet ve debdebeyle açılacak mı? Bak orası hiç belli değil. Bukalemun! Memlekette hürriyet havası esiyor. Ama 1908 havası değil. Bu bir başka türlü hava: halk biliyor, görüyor ve hüküm veriyor. Bu halk seni niçin alkışlayacak? Meşrutiyette onu felâkete sürükleyenlerin sözcüsü olduğun; istiklâl mahkemesine gönderildiğin, duyunu umumiyede emperyalizmin mümessillerile kadeh tokuşturduğun, Atatürkün nefretini kazandığın yahut bir sürü sokak serserisini hürriyetçi gazetelere saldırtmak numarasını oynadığın için mi? Eğer müzenin kapısında limon kabuğu yerine alkışla karşılanıyorsan, benden sana haber olsun ki, bu, halkın sesi değildir.

Tarih diyor ki:

(Aşağıdaki tarihî vakıalar doktor Rıza Nur'un Türk tarihi eserinin 4. cildinden alınmıştır.)

Bu padişahların her birinin bir çok çocukları ve kardeşleri vardır. Padişah olmıyan şehzade ve sultanlar da sayısız çocuk vücude getirmişlerdir. Fakat mevki hırsı ile hemen hepsini kesmişlerdir. Kuvvetliler kuvvetsizleri öldürmüşlerdir. Yani hayvan gibi olmuşlar, büyük balık küçük balığı yer gibi birbirini yemişlerdir. Çocuklar kâh doğar doğmaz veya beşikte, gâh da politika ve entrika vaziyeti kendilerini kurtarıp hayatta bırakmış ise delikanlı ve yetişmiş iken katledilirlerdi. Bu katil ve idâm bazan beş on şehzadeye birden tatbik edilip katli âm suretinde yapılırdı. Çocuklar doğunca kızlar ağası ya parmakla gırtlağını sıkardı, yahut göbeğini kesmeyip bırakırlar, çocuk kan kaybederek ölürdü. Büyükler kemend ile boğulurdu. Yayının kirişile boğmak Türk adeti bu sülâlede ilk devrinde vardır. Meselâ Çelebi Mehmet kardeşi Musa Çelebiyi yayının kirişile boğmuştur. Bu işe birinci Murat başlamıştır. Birinci Abdülhamidin zamanına kadar yâni dört buçuk asır devam etmiştir. Üçüncü padişahtan başlamış, otuz birinci padişahda bitmiştir. Dördüncü Muraddan dördüncü Mustafaya kadar bu vahşilikte büyük fasıla vardır. Nihayet dördüncü Mustafa da bir şehzade kesmiş. Artık ondan sonra bu kötü iş görülmemiştir. Hasılı bu kâtillik çoğalarak gitmiş, birinci Selim, birinci Süleyman ve üçnücü Mehmed de azamisini bulmuş, ondan sonra azalmağa, fasılalar vermeğe başlayıp nihayet bitmiştir.

Sade II Abdülhamid selefine ve halefi olacak olan veli ahdine gadretmişse de bu, katil ve idâm gibi bir cinayet olmayıp hapisten ibarettir. Yani sülalenin bitmiş olan caniliği, vahşiliği Abdülhamidde şekli hafide bir nüks yapmıştır.

Nihayet on sekizinci padişah olan Deli İbrahim de - İbrahimden başka kimse kalmamış - sülâlenin nesli kesilmek tehlikesi hasıl olmuştur.

Birinci Murad oğlu Savcı'yı, birinci Bayizit kardeşi Yakubu öldürmüştür. Çelebi Mehmet kardeşi Musa ve İsa'yı öldürmüş, kardeşi Süleymanın oğlu Kasımın gözüne mil çekmiştir. İkinci Murat amcası Mustafa (Düzme Mustafa) ile kardeşi Mustafayı idâm etmiş, diğer kardeşleri Yusuf ve Mahmudun gözlerine mil çekmiştir.

Fatih masum, sabî ve memede olan kardeşi Ahmedi öldürmüştür. Hatta Fatih Şehzade ve kardeş katlini kanun haline koymuştur. Onun kanunu diyor ki: «Her kimesniye evlâdımdan saltanat müyesser olsa evvelâ karındaşlaşlarını nizamı âlem için katletmek münasiptir. Ekser ulema dahi tecviz etmiştir.»

Yavuz genç ve yetişmiş kardeşlerini ve kardeşlerinin oğullarını toplayıp cellada vermiştir. Bunlar kardeşi Korkut ve Ahmet, kardeşi oğulları Mehmet, Osman, Musa, Orhan ve Emindir. Kanunî, Hürrem sultanın teşvikiyle şehzade Mustafayı boğdurdu. Mustafa kahraman, şair, mühim bir adamdı. Padişahlığa lâyıktı. Boğulması da feci olmuştur. Kanunî onu çadırına davet etti. Mustafa bi günah ve hiç bir şeyden haberi yoktu. Babasının elini öpecekti. Yakaladılar.

«Aman baba- beni öldürüyorlar-.. dedi. Kanuni aldırmadı!.. Mustafadan başka Mustafanın memedeki oğlu, oğlu Bayzit ile onun beş masum oğlunu öldürdü. İkinci Selim, saltanatı rakipsiz bırakmak için Şehzâde Bayaziti evlât ve ailesile beraber yok etti. Üçüncü Murat Selim hanımı beş çocuğunu Cülus ettiği gece boğdurdu.

Üçüncü Mehmet tam 20 kurban birden kesmiştir. On dokuzu kardeşi, biri oğludur. Bunların hepsi de birer sabî idiler. En büyüğü 10 yaşında idi.

Birinci Ahmede öldürecek şehzade kalmamıştı. Bir amcası vardı, o da deli idi.

Dördüncü Murat üç, bir rivayete göre dört kardeşini öldürdü. Kesilenler Bayzit, Süleyman ve Kasımdır. Yalnız şehzade İbrahim kaldı. Onu da öldürecekti. Ve Osmanlı sülâlesi bitecekti. Fakat anası Kösem Sultan kurtardı.

***

Nazi zihniyetinin tahlili

(Pr. C. G. Jüng ile bir mülâkat)

C. G. Jung zamanın en büyük «Psychi atre»larındandır. Kendisiyle bir çok noktalarda muhalefet halinde bulunduğu Freud»ün çalışmalarını devam ettirmektedir. 21-7-1945 tarihli «Les Lettres Fransaises» mecmuasında neşredilen aşağıdaki mülâkat nazi psikolojisini enteresan bir noktai nazardan tenvir etmektedir:

— Almanyanın ruhi ve ahlâkî çöküşünün meydana koyduğu problem karşısında sikoloğ'un mütalaası ne olabilir?

— Nielzsche'nin «Le pâle Criminel» - soluk benizli mücrim - isimli babını hatırlıyor musunuz? Almanya bugün bu «Pâlecriminel»dir. Bu gün naziler kendilerinin nazi olduklarını bilmiyorlar veya bilmek istemiyorlar. Ve ekseriya bunu bilmeğe muktedir olamıyorlar. Aralarında büyük bir kısmı hiç bir zaman nazi olmamış bulunduklarına inanmışlardır. Ruhî ve ahlâkî bozulmaları o kadar tamamdır ki, hakikî naziler yalan söylediklerinin farkında değildirler.

— Fakat büyük miktarda müstesnalardan bahsedilebilir mi? Ve Alman haeki kül halinde bazı kimselerin sadece nazilere atfetmek istedikleri cinayetlerden mes'ul tutulması lâzım mıdır?

— Bu, ne psikoloğ'un ne de siyaset adamının küçümsememesi icabeden ciddi bir meseledir. Hitlerciler ve rejimin aleyhdarları arasında bir fark bulabilmek şayanı arzudur. Fakat maalesef kabul etmek mecburiyetindeyiz ki, «iyi Alman» ve «kötü Alman» tefriki safdilânedir. Hepsi şuurla veya gayri şuuri surette, aktif yahut pasif olarak Almanyada veya Almanların işgal ettikleri yerlerde ika edilen zülüm ve vahşetlere iştirak etmişlerdir. Bütün bu olan bitenlerden hiç haberleri olmadıklarını söylüyorlar. Bu mütemadiyen tekrar edilen nakarattır. Hakikatte bunlardan hepsinin haberi vardı. Daha yakınlarda müşahade altında tuttuğum iki hastam vardı; ikisi de maruf nazi aleyhtarları idiler. Bununla beraber hareketlerinde, faaliyetlerinde hatta rüyalarında nazi psikolojisi bütün kudret ve zalimliği ile dip diri yaşıyordu.

Biliyorsunuz, feldmareşal «Fon Klüchler» Polonyada işlenen cinayetler hakkında sorguya çekildiğinde «Fakat bunları yapan ordu değil partidir!» diye bağırmıştı. Ve bu kanaat nazi aleyhtarları kadar bizzat naziler tarafından da ileri sürülmektedir. Siyaset adamlarını meşgul eden ve daha uzun zaman meşgul edecek olan «kollektif mes'uliyet» meselesi psikoloğlar için bir «vakıa»dır; ve «Thèrapeutrique»in en müstacel vazifelerinden birisi bu mesuliyetin bütün Almanlara raci olduğunu kabul ettirmektir.

— Fakat Alman halkının bu kadar şifasız bir ruhî teşevvüşe düşmesi nasıl mümkün olmuştur? Bu hal başka bir memlekette meydana gelebilir miydi?

— Hayır.. Harbin arefesinde Hitler Almanyası bütün vicdanları zehirliyen bir yalan, riya ve cinnet atmosferi içinde yaşıyordu. Biraz evvel iyi Almanları kötülerinden ayırmanın güçlüğünü anlatıyordum. Bunun en mükemmel delili, son zamanlarda kendisinden çok bahsedilen pastör «Nimoeller»dir ki, bu zat kendi şahsî inançlarına sadık kalabilmiş oldukları iddia edilen Almanlardan tipik bir misaldir. Uzun müddet nazilerin mahpusu olan bu din adamı ilk fırsatta kendisini onların hizmetine koymaktan daha iyi bir yol bulamamıştır.

Bununla beraber bu zatın hiç de olup bitenden bihaber olduğu kabul edilemez. Kendisi, toplama kamplarında ceryan eden şeylerden hiç haberdar olmadığını iddia ediyor ki bu tamamiyle imkânsızdır. 1937 de Berlinde idim. Bir toplama kampının ne demek olduğunu ve buralarda yahudilere ve komünistlere neler yapıldığını herkes biliyordu. Nazi zındanlarında bulunmuş olan birisi, işkenceye maruz kalan insanların feryatlarını Pasteur «Niesoeller» in hücresinden mükemmelen işitildiğini bana temin etmişti. Bu suretle Hitler Almanyasında yaşayan bir Alman için insan hem bir din adamı, hem de bir mücrim yahut mücrimlerin yardımcısı olabilir.

«Bu millî hysterie'nin en karakterisıik bir arazıdır» «Nevrose Collecti've» sol el sağ elin yaptığından haberi olmadığı andan itibaren başlar. O zaman hiç bir şey düşünülmez, hiç bir şey düşünmek istenilmez. Canilere hapishane kapıları açılır. Katillere ihtiyaç vardır, çünkü size muhalefet edecekleri ortadan kaldırmak icabetmektedir. Hristiyanların burada uygun düşen bir sözüne göre memleket baştan başa «iblis tarafından zaptedilmiştir.»

— Eserlerinizde kötü «instinct»lerin, güçlükle zaptedebildiğimiz bu iblislerin meydana çıkmak için en küçük bir ihmal ve gevşekliğimizi gözettiklerini izah ediyorsunuz; Bunların Almanyada her halde pek müsait bir zemin bulduklarına inanmak icabediyor.

Burada pr. Jung bir dakika durduktan sonra, milletler arası tıp kongrelerinde sık sık işitilen kudretli sesiyle devam etti:

— Biraz geriye gidelim ve hareket noktası olarak, bizi bir nasyonal sosyalist kavganın menşeleri hususunda tenvir edecek küçük bir misali ele alalım: Bir gün bir hasta kabul ediyorum. Kocasından en şiddetli ifadelerle şikâyet ediyor; bu adam hakikî bir iblistir, kendisine mütemadiyen işkence etmekte, daimî bir cehennem hayatı yaşatmaktadır. Hakikatte, bir iblis olduğunu iddia ettiği kocası gayet dürüst bir adam, zevcesinin akıl hastalığını endişe ile takip eden sakin bir burjuvadır. Bu fikri sabit kadına nerden gelmiştir? Bu, sadece kadının kendi içinde taşıdığı «iblis»tir. Bu, kocasının üstüne yüklediği kendi arzusu, kendi şiddetidir. Akıl hastalıkları mutahassısı, bu gibi «perversite» halleriyle sık sık karşılaşır.

Kendisine içinde bulunduğu hali izah ediyorum, söylediklerimi derhal kabul ediyor ve bir kuzu gibi yumuşuyor. Her şey yoluna girmişe benziyor. Fakat beni asıl endişeye sevk eden sebepler buradadır: Bu kadının daima içinde taşıdığı «iblis» kocasının hayalinden kurtulduğu zaman, nereye sığınabilmiştir?

Avrupa tarihi bize buna benzer bir çok misaller vermektedir. İptidailer için dünya, onları korkutan iblisler ve gizli kuvvetlerle doludur. Bunlar, insanın derunî kuvvetlerinin ifadesinden başka bir şey olmayan, masalları severler.

Modern ilimler tabiatı bu iblislerden temizlediler; fakat şeytanî kuvvetler bunun la ortadan kalkmadılar ve insanın ruhi varlığının karanlıklarına sığındılar. İşte bu kuvvetlerdir ki, insanları medeniyetin sabırla ve müşkilât ile tanzim ettiği manevî mecburiyetlere karşı diretir. Meselâ, san'at sahasına bakalım: Katolik memleketlerde inkişaf eden «baroqne» stili, kolay bir terminolojiyle şeytanî hislerin izharı için de ğilmidir? Berrak «akıl» klâsik nizam çok sert muamelelere maruz kalır. Mabedlerin sütunları sarsılır ve yıkılır; iblisleşmiş bir tabiatı mimariyi en küçük tezyinata kadar istilâ eder. «Lucifer» baroque stilinin peri sidir. Mobilyalara «Satyne» ayakları formunu verdiren odur. Eski Cermen «dramaturgie» sinde pek mebzul bulunan gözbağcılara, ikinci Faust'da olduğu gibi, «büyük bir haz ile vicdan azabından mahrum insanları tazip ettikleri» hayvanî şekilleri ilham ettiren odur.

Burada kabul etmek lâzımdır ki, Avrupa milletleri içinde, kendi «iblis»lerine yahut kötü insiyaklarına bu kadar büyük bir zâf göstermiş olan tek millet Alman milletidir. Almanların inanılmıyacak derecede telkine elverişli olmaları bunun bir sebebidir. Onlar, büyük bir zevkle boyun eğer, itaat ederler, ve her türlü arzu ve iradelerini terk ederler. Bu boyun eqme ve itaat ruhu Almanyanın coğrafî mevkii ile izah edilebilecek bir ruhî aşağılık ile beraber gider: Almanya dünya muvazenesinde

fena bir mevkidedir; Şark ve garp arasında, Slavlar ve garp dünyası arasında sıkışmıştır; ve iptidai barbarlığın iltica ettiği yer burasıdır. Fransada ve İngilterede «iblis» ler zaptedilmiş, ehlileştirilmiştir, Almanyada ise kaba iradelerini empose edenler bu «iblis» lerdir.

Bunların iktidarı ele geçirmeleri için lâzım olan bütün şartar burada toplu olarak mevcuttu. Nazi Almanya Avrupanın bütün kötü insiyaklarını süzüp kendinde toplamıştı. Burası Avrupanın iltihap noktasıydı ve bütün Avrupa sirayet tehlikesi karşısında bulunuyordu. Bu gün ihtiyar dünyamızda bu bozuk kan ve cerahat selinin izleri durmaktadır.

Alman, varlığının derinliklerinde aşağılık duygusu (Complexe d'inferiorite) tarafından tazibedilmektedir. Fakat o bunu kendini öğerek gizlemeğe çalışır: her yerde, mukadderatın Alman ferdini dünyanın selâmet ve kurtuluşunu temine memur ettiğini iddia eder; halbuki gayet iyi bilir ki bizzat kendi selâmetini teminden acizdir. Bu, gençlik çağı psikolojisinin tipik bir halidir. Bu hal «homosexualite»nin çoğalması ile olduğu gibi «figura anima»da, yani kadın tasvirinde tam muvaffakiyetsizlik ile de tezahür etmektedir. (Gothe bundan müstesnadır).

Bu nevi çocuk psikolojisi «sentimentalite» ve samimiyet sevgisinde de tecellî eder ki bu da ancak hissizliği ve hakikî insanî duyguların noksanlığını gizlemektedir.

Biraz evvel size, kendi içindeki iblisi kocasının şahsında gören şu hastadan bahsediyordum. İşte burada mevzubahs olan aynı vakıadır: Nazi propogandasının Ruslara karşı ileri sürdüğü bütün ithamlar, tamamiyle Almanlarda mevcut olan hallerdir. Göbelsin nutukları düşmana isnat edilen Alman psikolojisinin ifadesinden başka bir şey değildir.

— Acaba Almanyaya kendi ruhunu tekrar bulabilmesine yardım etmek için nasıl bir tedavî usulü (therapeutique) tatbik etmelidir?

— Bu günün Almanı Dr. Galigari'nin «Cesare»i gibi ayılan bir sarhoştur. Bir şey hatırlamamakta ve hatırlamak istememektedir. Neler yapmış olduğunu bilmemekte ve bilmek istememektedir. Yegâne hissettiği şey sonsuz bir sefalettir. Yıkılan, çöken şey hukukî ve ahlâkî bir nizam değildir; bu görülmemiş bir ruhî yıkılmadır. Umumi kin ve ithamlar önünde Alman ümitsizce kendini mazur göstermeğe çalışacaktır. Günahlarından kurtulmasının tek yolu suçluluğunu tam olarak kabul etmesidir. Almanya için bu gün lâzım olan ahlâk kursları değil, fakat daha ikna edici çarelerdir. Almanyadaki işgal kuvvetlerinin her ne bahasına olursa olsun sakınmaları icabeden şey, Alman halkını ümitsizliğe düşürmemektir. Ruhî epidemilerin ideal bir sahası olan Nihilizm de yakın bir tehlikedir. Bu tehlike, tamamiyle yolundan çıkmış olan bu memlekette yep yeni bir nizam kuracak siyasal, ekonomik ve sosyal tedbirler sayesinde uzaklaştırılabilir.

— Bu suretle «iblis»lerin koğulacağı ve bunların pençesinden kurtulmuş daha iyi bir dünyanın, eskisinin harabeleri üstünde yükseleceği tasavvur edilebilir mi?

— Hayır. İblisler yok olmamıştır. Ve bu da başka mühim birmeseledir. Bunlar daha şimdiden başka kurbanlar aramaktadırlar. Ve bu, onlar için kolay olabilir. Onlar için kendi ölçüsünü kaybeden her insan, kendisini keyfi bir adâlete havale eden her millet ele geçirilmesi kolay bir şikâr olur.

İstiraf edelim; biz caniyi, «Nietsz'he»nin «benzi soluk mücrimini» seviyoruz ve ona dayanılmaz bir alâka gösteriyoruz. Şeytan bizi, daima kendi gözümüzdeki merteği unutarak komşunun gözünde çöp bulmağa sevketmektedir.

Kudret iblisi tarafından teshir edilmek tehlikesinde bulunan muzaffer milletler de zamanında kollektif sapıtma tehlikesine karşı tedbirli olmadıkları taktirde altına düşebilirler. Fenalık, yangın gibi, veba gibidir. Etraftaki her şey sirayet tehlikesi karşısındadır.

Bugün dünyanın kurtuluş ümidi terbiye (education) yolundadır. «İblis» lerin kötü insiyakların kudreti hududsuzdur. Ve matbuat, sinema ve radyo gibi en modern telkin vasıtaları çok defa onların hizmetindedir.

Fakat, meselâ hristiyanlık, basit bir şekilde sadece insandan insana temas ve ikna yoluyla çok kuvvetli bir düşmanın hakkından gelebilmiştir. İşte eğer iblis'lerden kurtulmak istiyorsak takibedilecek en müessir yol budur.

Pr. Jung sözlerini şöyle bitirdi: Bunlar belki tuhaf fikirlerdir. Maalesef bu benim garip talihimdir ki, bizzat «iblis» lerin kurbanı olanlar tarafından bu kuvvetlerin mevcudiyetine inandığım için çılgın addedilmekteyim. Fakat bu onların işidir. Ben biliyorum ki bu kuvvetler mevcuttur. Ve ilâve etti:

— Buchenvald kampının mevcut olduğu nasıl doğru ise, bu «iblis»lerin de mevcudiyeti doğrudur.

V. B.

KÖLELİĞİN DOGUŞU

Tarihte Sosyal hayatın ilk inkişaf devirlerinde yaşamış kavimler, arasında vukua gelen savaşlar esnasında ele geçirdikleri esirleri bir kısım kabilelerin öldürdükleri bir kısımlarının ise; savaş esirlerini öldürmeyip kendi işlerinde köle olarak çalıştırdıklarını tarihî olaylar gösteriyor.

Ayni muhitte yaşayan iki komşu kabilenin bir birine zıt şekilde ayrı hareketlerine sebep nedir?

Ekonomi politik bakımından bu sebebi araştıracak olursak bu iki Sosyal guruptan birinin çoban, diğerinin de çiftçi olmalarıdır. Birinci zümrenin çoban olmaları dolayısile ele geçirdikleri esirlerin iş kuvvetinden istifade edebilecek vasıta ve, imkânların bulunmamasından onları öldürmüşlerdir. Diğer ÇİFTÇİ zümrenin ise ellerinde İSTİHSAL VASITALARİLE BİRLİKTE TEKNİK İMKÂNLARI bulunduğundan esirlerinin İŞ KUVVETİNİ İSTİSMAR EDEREK faydalanırlar ve Hayatlarını bağışlayarak kendilerine Köle yaparlardı.

İşte köleliğin temeli bu suretle atılmıştır. KÖLELİĞİN DOGUŞULE SOSYAL KUVVETLERİN esirlere işlerini işleterek istifade imkânlarını, serbest bırakan bir tekâmüle kadar yükselmesile mümkündür. Burada esareti İSTİHSAL MÜNASEBETİ olarak alırsak köleliğin doğuşuna kadar yaş, ve cins farklarına göre bölünmüş bir SOSYETENİN sınıflara ayrılarak SINIFLAŞTIĞINI gösterir. Çobanlıkla geçinen zümreden fazla, çiftçilikle geçinen zümrenin SINIFLAŞMA HAREKETİNE daha müsait olduğu görülmüştür.

Ele aldığımız zümreden çobanların esirlerini öldürmeleri onların daha zalim, katı yürekli ve kan dökücülüklerinde değil, çoban olmalarında aramalıyız.

Halbuki; bu ilk çağların çiftçileri ise İSTİHSAL SAHALARINI genişletmek için köleliğin doğmasına amil olmuşlardır. Köleliğin temel taşını ilk çağların çiftçilerinde aramak gerektir. Bu günkü medeniyeti teşkil eden büyük katedrallerile yükselen BÜYÜK SERMAYE TRÖSTLERİNE bu ilk kurucuların bir hediyesidir. Nesilden nesile devir edilen bu hediye bugün zincirlerini şakırdatarak medeniyeti omuzlarında taşıyan köleler ordusunu doğurmuştur.

M. KOLKIR

Müessisi :
Esat Adil Müstecaplıoğlu

İmtiyaz Sahibi ve Neşriyat Müdürü
HASAN TANRIKUT

Muhabere adresi P. K. 519 İstanbul
Abone: Seneliği 800, Altı aylığı 400, üç aylığı 200 Krş.

Basıldığı yer: Stad Matbaası

GÜN
Haftalık Kültür ve Aktüalite Dergisi

İnkılâp ve inkılapçı partiler

Arkadaşımız Behçet Atılgan'ın bu mevzulardaki yazıları beni de harekete geçirdi ve inkılâp ile inkılâpcı parti hakkında okuduğum kitaplardan topladığım fişleri bir gözden geçirdim, bazılarını aşağıda kaydediyorum:

● Kitlelere nazaran tarihi kuvvet olarak ilk muharik iktisattır. İktisadî zorluklar, tezatlar «dang» diye kafalara çarpa çarpa hakikat yolunu sezdirir.

● Kuvvetli ve doğru bir inkılâpçı nazariyeye dayanmak tarih üzerine tesir için ilk şarttır.

● Kitlelere girmeyen, onlarla haşır neşir olmayan, onları birleştirmeyen inkılâpçıların sözü boş ve aldatıcı bir kofluktan ileri gidemez.

● Devrimizde durgun ve inkılâpçı, mürteci ve ileri, faşist ve sosyalist devreler bir birini takib eder, bütün bu kararsızlık ve değişmeler bize dünya kapitalizminin artık eski vahdeti ile yaşayamadığını göstermektedir. Bu, hiçbir memleketin kapitalist olarak artık gelişemiyeceği manasına gelmez, ancak bir memleketin kapitalist olarak çok gelişmesi öteki kapitalist ülkelerin zararına olmaktadır, sistem git gide dünya gelirini kemirmektedir.

● İnkılâpçı partiler dünyadaki durgunluk anlarında ve hele irtica anlarında teşkilâta, halkı terbiyeye, onu hakikatı sezdirmeye yarar.

● İnkılâpçı partiler değişme, kriz anlarında ise faal rol oynarlar, böyle anlarda karar vermek harekete geçmek gerekir, hakikatı iyice görmek, hareket anını yakalamak önem kazanır, çünkü inkılâpçı fırsatlar kısa sürer ve kaçırılırsalar tam aksi netice verebilirler. Fırsat kaçırmak demek hazır olmamak, o anda bütün halkı oybirliği ile sürükliyememek ve nihayet psikolojik anı kaçırmak demektir.

● Teorik doğru bir temel, pratik müsbet bir halk hareketi ve disiplinli bir parti teşkilâtı inkılâpların lâzım şartlarındandır.

● İnkılâpçı haraketlerin muvaffak olamaması fırsatların kaçırılması tarihin çarkını geriye çeviremez ancak seneler kaybettirir, harpler, sefalete, istiraba sebebiyet verir ve bazı, fırsatı kaçıran milletin tarihteki yerini kaybetmesine sebep olabilir, fakat ekonomik mecburiyetler ne de olsa yolunu bulur, gereken inkılâbı yaptırır.

● Ekonomik ve sosyal hadiseler kendileri hakkındaki fikirleri doğurur, ancak bu fikirler bir parti şekline girip kitleleri aydınlatabilirse, kendileri de sosyal kuvvet olurlar ve hadiselere, ekonomiye tesir ederler.

● Devrimizi, dahili ve enternasyonal hadiselerin kaynaştığı, devrelerin süratle bir birini takip ettiğibir devir olarak göz önünealmazsak, bu değişmelerin icap ettirdiği disiplinli ve fakat her yeni vaziyete intibak edebilecek inkılâpçı partiler kuramayız.

● İnkılâpçı bir parti halk kütlelerini teşkilatla ve hele hep doğruyu söylemekle kendine çeker. Resmi ağızlardan ve başka partilerden, işittiklerinin doğru çıkmayıp, küçük de olsa inkılâpçı bir partinin bütün tahminlerinin doğru olduğunu halk görürse, Halk aldatılmaz ve hakikatı hep aynı tarafta görünce, işte o zaman hep birden o partiye geçer, o partiyi kendi partisi olarak kabul eder.

Yoksa «ben halkın partisiyim» demek yetmez.

● Her meselle her memleket için ve her zaman aynı şekilde hal olmaz, sosyal dialektik bir düşünme aletidir bir nâs değil.

● Bürokrasi denen afet kitlelerin kültürsüzlüğünden, ve halktan ayrı düşünen sınıfların mevcudiyetinden doğan bir hastalıktır.

● Her memleketteki ilerilik ve irtica dünya ileriliği ve irticasına yakından bağlıdır, bunlar birbirine tesir ederler.

● Sömürge ve yarı sömürgelerde yerli burguazinin istiklâl ve bağımsızlıktan anladığı şey, bazı enperialistleri, enternasyonal rakipliklerden faydalanarak, memleketten kovup rakipleri ile veya yine kendileri ile daha kârlı anlaşmalar yapmaktır.

● Geri ülkelerin yerli burjuvazileri için memlekette istismarlarına yeni imkânlar açılması ve bu arada da ecnebi kapitalistlerin kovulması hayati bir meseledir, sermayeleri yoksa işleri fabrikaları devlet yaptırırar, sonra münasip anda bu işletmelerin kendilerine geçmesini sağlamaya bakarlar.

● Yerli burjuvazilerin bu mücadelelerini yapabilmeleri için, hele sömürgelerde, halkın harakete geçmesine ihtiyaçları vardır. Halkı aldatmaya, onun tarafını tutar gibi yapmaya mecburdurlar, inkilâpçı partiler bu savaşa iştirak etmelidirler, ancak, daima halka hakikatı hatırlatmak, bu koalisyonun sebebini ve hududunu açıkca belirtmelidirler.

● Yerli burjuvaziler hem ecnebileri ve devlet kontrolunu defetmek, hem de halkın gözünün açılmasma mani olmak isterler, inkılâpçı partiler hadiselerin bu dialektiğini halkın menfaatına yöneltmelidirler.

● Esnaf, memur ve her türlü küçük burjualar fakirleştikçe hem inkılâpçılık taslarlar, hem de zengin olmak isterler, bu iki kutup arasında bulunduklarından onlardan inkılâpçı hamle beklenemez, ancak inkılâpçı partiler hele mühim anlarda, onları kendilerine ortak yapmalıdırlar.

Çünkü kurtuluş için kim hişmet ederse etsin yine sonunda bütün millet bundan faydalı çıkacaktır.

● Burjuaziler ve küçük burjuaziler sıkışık duruma düşünce sola, zenginleştikçe, rahat ettikçe sağa kayarlar, bu ancak bir görünüştür.

● Her nevi bir istiklâl savaşına giren halk kitlelerinin önderliğini yapan inkılâpçı partiler, burjua inkılâpları yapılırken, şöyle demelidirler:

— İnkılâbımız bir burjua haraketidir, emekçiler gözlerini açıp burjua partilerinin aldatıcı vaadlarının sahteliğini görmeli başkalarına anlatmalıdırlar, kelimelere kanmayıp ancak kendi kuvvetlerine kendi teşkilâtına, kendi birliklerine bel bağlamalıdırlar. Halk ne kadar teşkilâtlı, ne kadar hazır olursa, kendisine edilen vaadlar o derecede güç bozulur.

● Bir memleketin geri kalmış olması en ileri tekniği, en ileri doktrin ve fikirleri benimsemesine engel değildir. Bilâkis geri memleketler ham bir madde gibi daha kolay işletilebilirler, ve ancak en ileriye giderek kendilerini kurtarabilirler.

● Yavaş gitmekten, her sosyal ve ekonomik kademeyi birer birer aşmaktan bahsedenleri tarih geriye ve irticanın koynuna atar.

● Inkılâpçı olarak haraket etmeğen kitlelere tesir edemeyen sözde inkılâpçılar da disiplin, teşkilât ve teori boş ve menfi bir oyundur, onlarda yaşadıkları cemiyetin bütün kusurları bulunduğundan başka ayarsız bir makinadaki gibi bir birine girmeyip kendi kendini kıran bir dişli hali vardır.

Rasih Nuri İLERİ